

Anatomie, fyziologie a genetika

akademický rok 2022/2023

Mgr. Šárka Salavová

sarka.salavova@lfmotol.cuni.cz

Vyučující

Prof. MUDr. David Kachlík, Ph.D.

MUDr. Martin Salaj, Ph.D.

RNDr. MUDr. Eva Hergetová, CSc.

MUDr. Václava van der Meijs

Základní informace

www.anatomie.lf2.cuni.cz

www.is.cuni.cz

Konzultace: po předchozí domluvě (osobně nebo e-mailem)

Přednášky probíhají vždy **v úterý od 9.00 do 10.30** v místnosti C113

Youtube

Hledat

Ústav anatomie 2. lékařská fakulta Univerzita Karlova

Ústav anatomie 2. LF UK

3,77 tis. odběratelů

ODEBÍRÁNO

DOMOVSKÁ STRÁNKA

VIDEA

PLAYLISTY

KOMUNITA

KANÁLY

INFORMACE

Nahraná videa

PŘEHRÁT VŠE

Struktura

---

04. 10. 2022 Úvod do genetiky. Úvod do stavby lidského těla

11. 10. 2022 Úvod do anatomie a pohybové soustavy I (PT)

18. 10. 2022 Pohybová soustava II

25. 10. 2022 Oběhová soustava (PT)

01. 11. 2022 Dýchací soustava a trávicí soustava I

08. 11. 2022 Trávicí soustava II (PT)

15. 11. 2022 Vylučovací a rozmnožovací soustava

ZT = zápočtový test

PT = průběžný test

Struktura

---

22. 11. 2022 Periferní nervová soustava (ZT)

29. 11. 2022 Centrální nervová soustava: mícha (PT)

06. 12. 2022 Centrální nervová soustava: mozkový kmen

13. 12. 2022 Centrální nervová soustava: mozeček a mezimozek (PT)

03. 01. 2022 Centrální nervová soustava: Koncový mozek a limbický system

10. 01. 2022 Kůže a smysly. Úvod do fyziologie. (PT)

ZT = zápočtový test

PT = průběžný test

Podmínky zápočtu

www.dl3.cuni.cz

- účast na všech šesti online průběžných testech
- splnění jednoho zápočtového testu na alespoň 70 % - 20. 11. 2022 19:00

- Ten, kdo bude mít účast na přednáškách alespoň 80 %, získá „**žolíka**“! Žolíka může student použít v případě, že zapomene vyplnit jeden ze 6 průběžných testů. Žolíka nelze využít na zápočtový test.

- **Studenti s prezencí nižší než 80 % nebudou mít možnost omluvit se z průběžného testu a musí odevzdat všech 6.**

Zkouška

www.dl3.cuni.cz

- 40 otázek
- pouze 3 termíny v zimním semestru a 1 termín v letním semestru

út **24. 1. 2023, 10.00** – online test

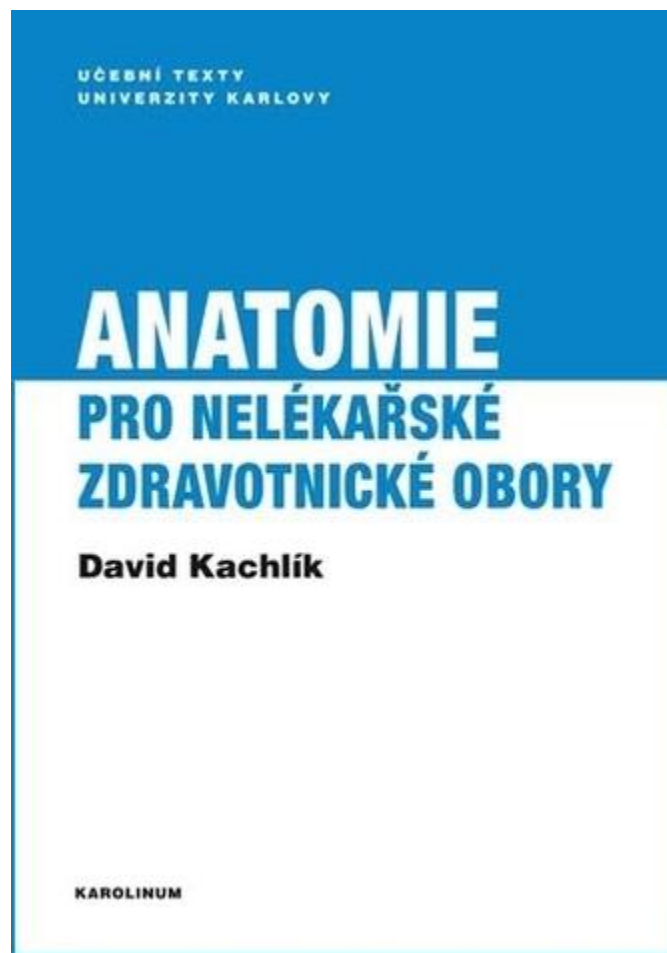
út **31. 1. 2023, 10.00** – online test

út **7. 2. 2023, 10.00** – online test

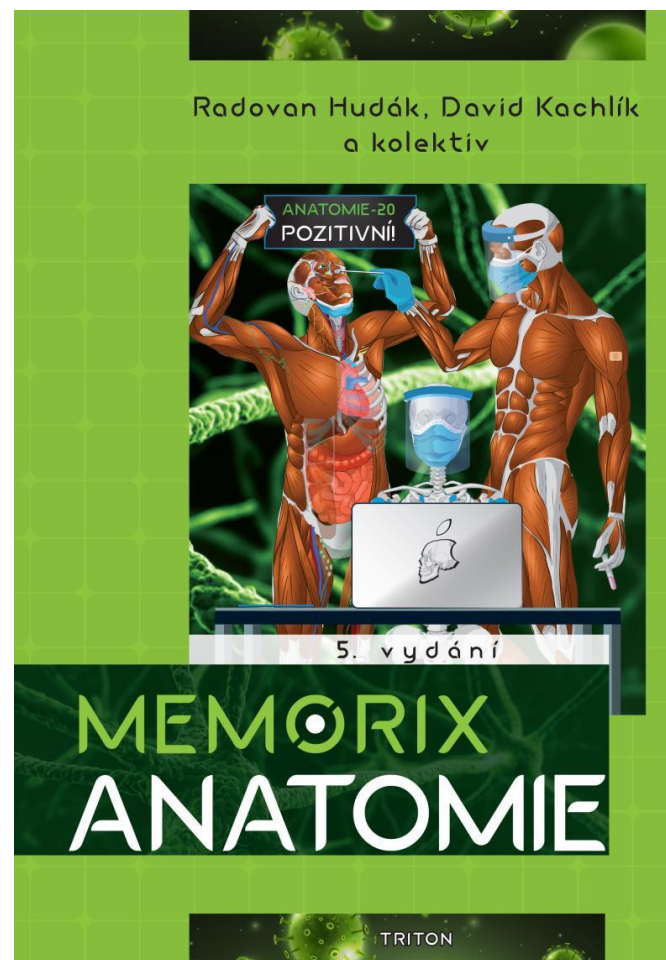
út **30. 5. 2023, 10.00** – online test

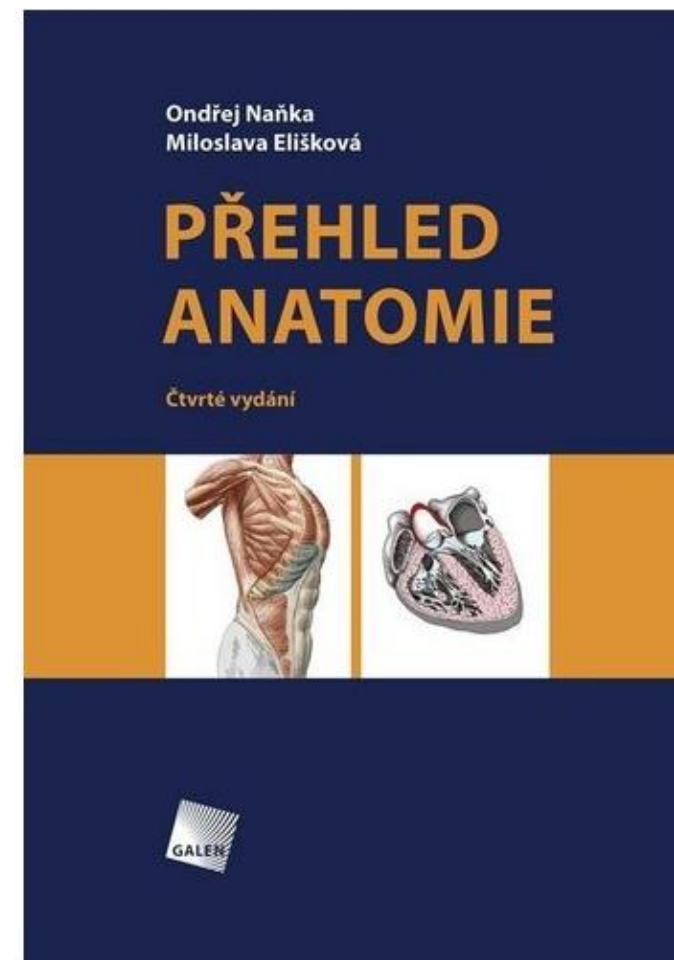
Literatura

povinná literatura

doporučená literatura

Úvod do genetiky

Mgr. Šárka Salavová
sarka.salavova@lfmotol.cuni.cz

Genetika obecně

= věda studující dědičnost (hereditu) a proměnlivost organismů a jejich příčiny

- zákonitosti přenosů genů a vznik dědičných znaků

Gregor Johann Mendel

(*20. 7. 1822 Hynčice – 6. 1. 1884 Brno)

Základní pojmy

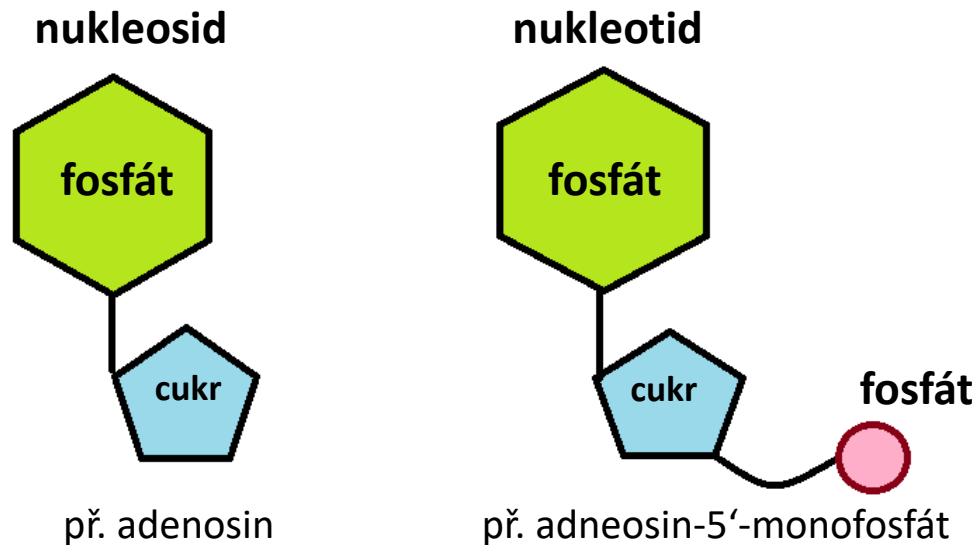
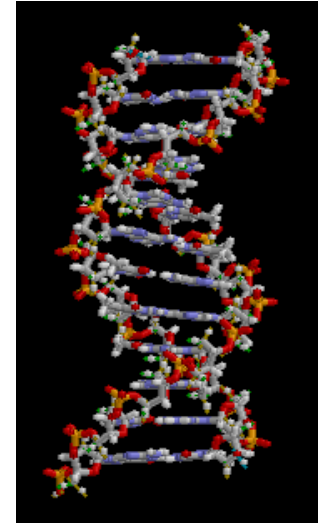
- DNA** = kyselina deoxyribonukleová,
v jádře eukaryot, v cytoplasmě prokaryot
- antiparalelní řetězce (5' >> 3' a 3' >> 5')
  - 3' – -OH skupina
  - 5' – fosfátová skupina

1953 – model DNA, 1962 – Nobelova cena

Základní pojmy

DNA = kyselina deoxyribonukleová

- 4 typy bází

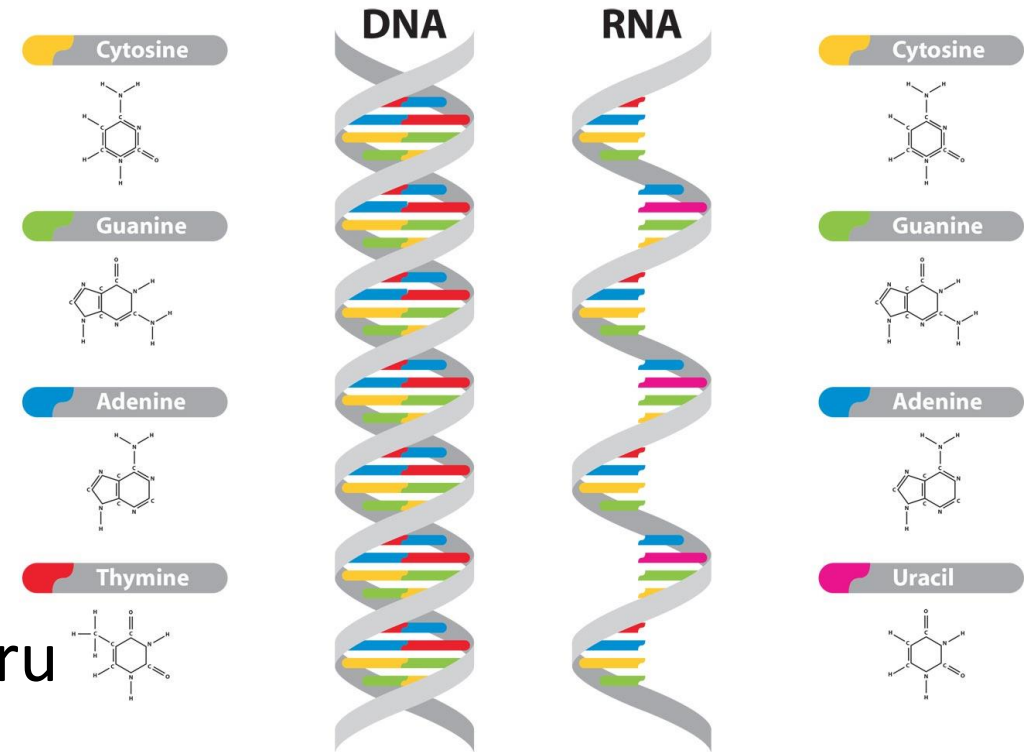
puriny (LADY GAGA IS PURE): adenin, guanin

pirimidiny: cytosin tymin

Základní pojmy

RNA = ribonukleová kyselina

- D-ribosa
- kovalentní vazby
- -OH skupina na každé molekule cukru
- vzniká vždy transkripcí!
- prostředník mezi DNA a proteinem (translace)

- **4 typy bází:**
- **puriny** (LADY GAGA IS PURE): adenin, guanin
- **pirimidiny**: cytosin, **uracil**

Základní pojmy

RNA = ribonukleová kyselina

- **typy RNA:**

- **m-RNA** – messenger RNA, mediátorová RNA

- přenáší dědičnou informaci a kóduje přesné pořadí AMK v bílkovině

- vzniká transkripcí DNA a následným splicingem

- transport do cytoplazmy, kde se ve spojení s ribozomy účastní translace

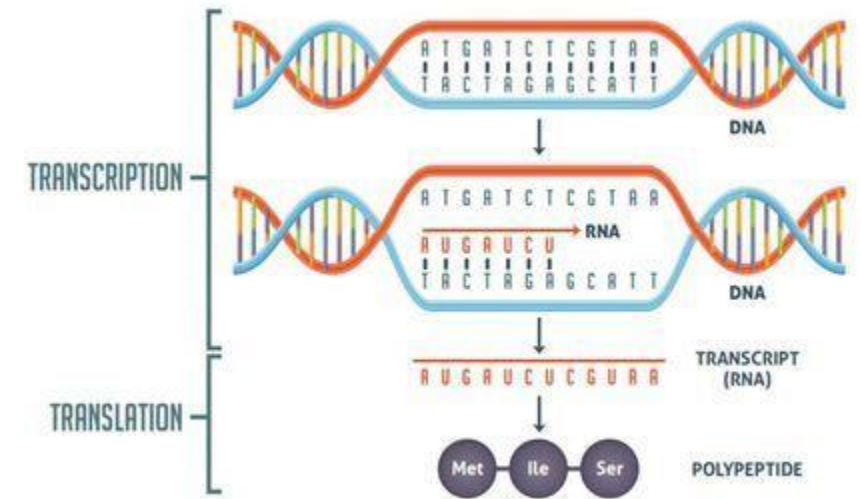
- **t-RNA** – transferová RNA

- antikodony

- přenos AMK na správné místo vznikajícího polypeptidu

- vznik transkripcí

- odstraněny introny

Základní pojmy

RNA = ribonukleová kyselina

- **typy RNA:**

- **r-RNA** – ribozomální RNA

- stavební složka ribozomálních podjednotek

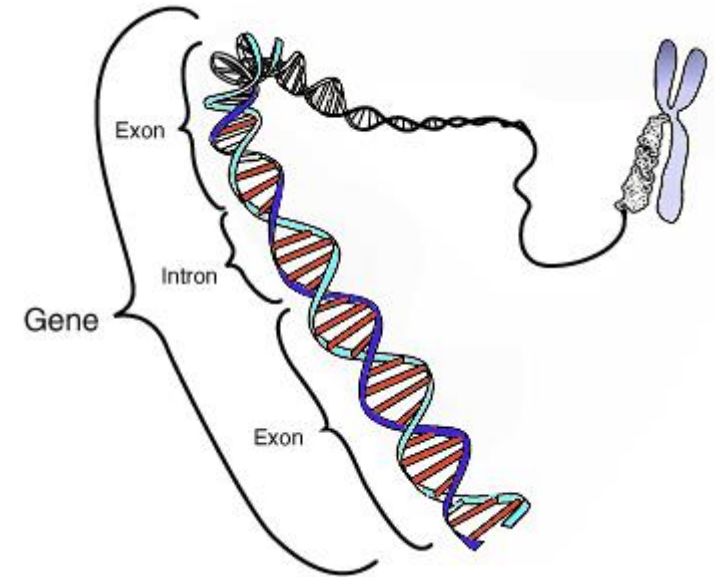
- **ncRNA** – nekódující RNA

Základní pojmy

Gen = funkční jednotka dědičnosti, určuje primární strukturu jiné makromolekuly, má různé ORF

- má různé alely
- soubor všech alel – genotyp
- soubor všech genů – genom
- obsahují též exony a introny
- druhy genu:
  - strukturní
  - geny pro funkční RNA (nepodléhají translaci)

Základní pojmy

Gen = funkční jednotka dědičnosti, určuje primární strukturu jiné makromolekuly, má různé ORF

- funkce:

- 1 gen – 1 znak (monogenní dědičnost)
- více genů – 1 znak (polygenní dědičnost)
- genové rodiny – skupina genů s podobnou sekvencí – stejná nebo podobná biologická funkce

Základní pojmy

Genetický kód = soubor pravidel, podle kterých se genetická informace uložená v DNA převádí na primární strukturu AMK

- je univerzální
- je degenerovaný

- 4 nukleotidy -> 23 AMK -> kód v tripletech: $4^3 = 64$ kombinací trojic kodonů

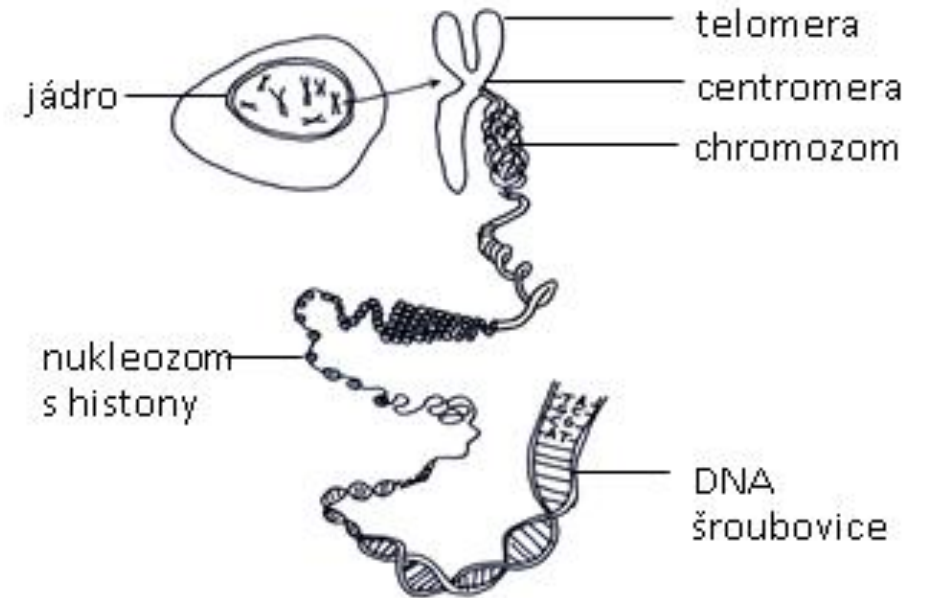
- je jednoznačný

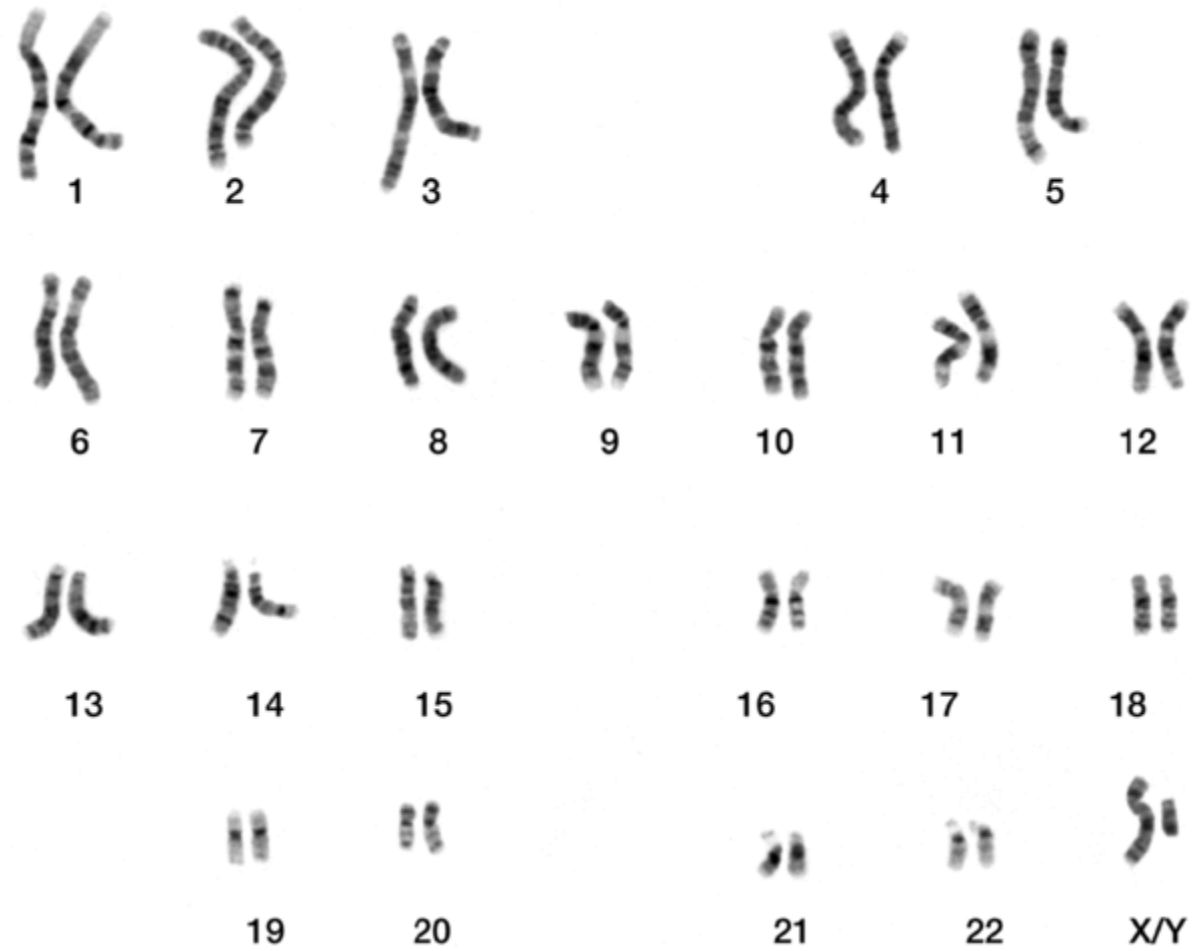
		Second letter							
		U	C	A	G				
U	UUU]	Phenylalanine (Phe)	UCU]	Serine (Ser)	UAU]	Tyrosine (Tyr)	UGU]	Cysteine (Cys)	U
	UUC]		UCC]		UAC]		UGC]		C
	UUA]	Leucine (Leu)	UCA]	UAG]	UAA]	Stop	UGA]	Stop	A
	UUG]		UCG]		UAG]		UGG]		Tryptophan (Trp)
C	CUU]	Leucine (Leu)	CCU]	Proline (Pro)	CAU]	Histidine (His)	CGU]	Arginine (Arg)	U
	CUC]		CCC]		CAC]		CGC]		C
	CUA]	Methionine (Met)	CCA]	CGG]	CAA]	Glutamine (Gln)	CGA]	Arginine (Arg)	A
	CUG]		CCG]		CAG]		CGG]		G
A	AUU]	Isoleucine (Ile)	ACU]	Threonine (Thr)	AAU]	Asparagine (Asn)	AGU]	Serine (Ser)	U
	AUC]		ACC]		AAC]		AGC]		C
	AUA]	Methionine (Met)	ACA]	AAG]	AAA]	Lysine (Lys)	AGA]	Arginine (Arg)	A
	AUG]		ACG]		AAG]		AGG]		G
G	GUU]	Valine (Val)	GCU]	Alanine (Ala)	GAU]	Aspartic acid (Asp)	GGU]	Glycine (Gly)	U
	GUC]		GCC]		GAC]		GGC]		C
	GUA]	GCG]	GCA]	GAG]	GAA]	Glutamic acid (Glu)	GGA]	Glycine (Gly)	A
	GUG]		GCG]		GAG]		GGG]		G

Základní pojmy

Chromozom = DNA + histony (chromatin), nachází se v jádře buňky

- soubor všech chromozomů v jádře = karyotyp
- Diploidní
- Uspořádané organizovaně
- **lidský karyotyp:**
- autozomy (alely dominantní nebo recesivní)
  - 22 párů
- gonozomy (heterochromozomy)
  - 1 pár
- **karyotyp lidoopů:**
  - 24 párů chromozomů

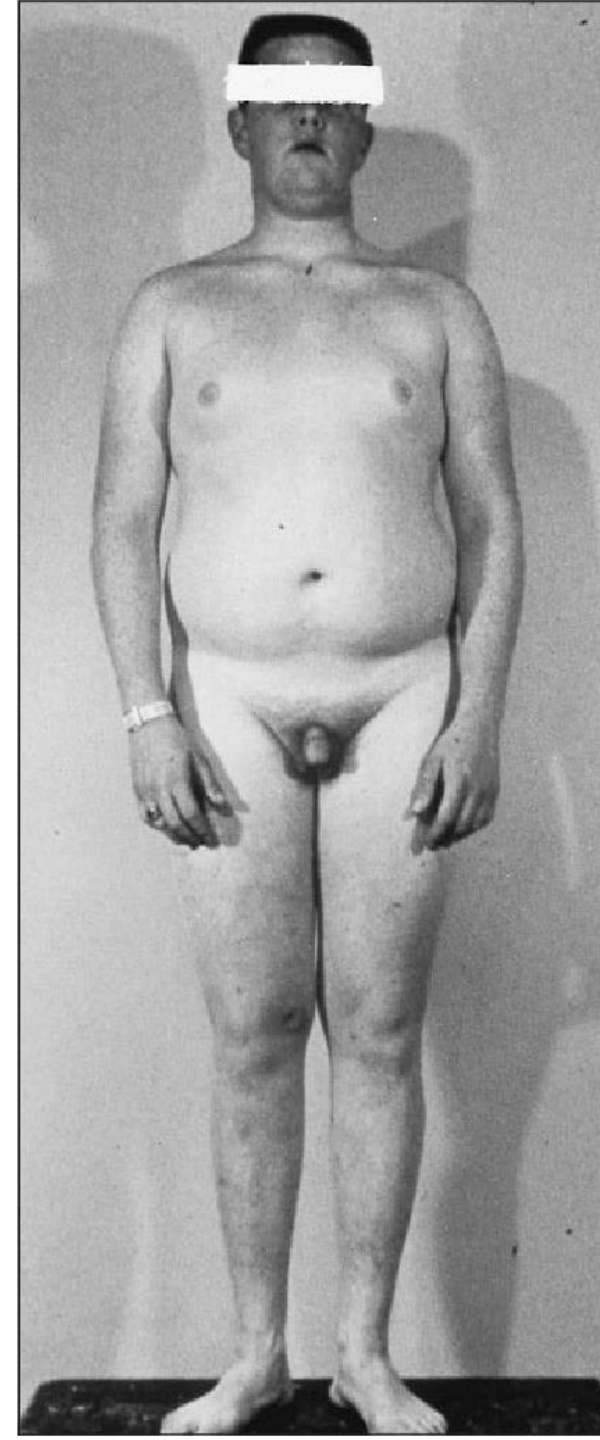

Lyonizace = inaktivace nadbytečného chromozomu X

Patologické karyotypy

Klinefelterův syndrom (47, XXY)

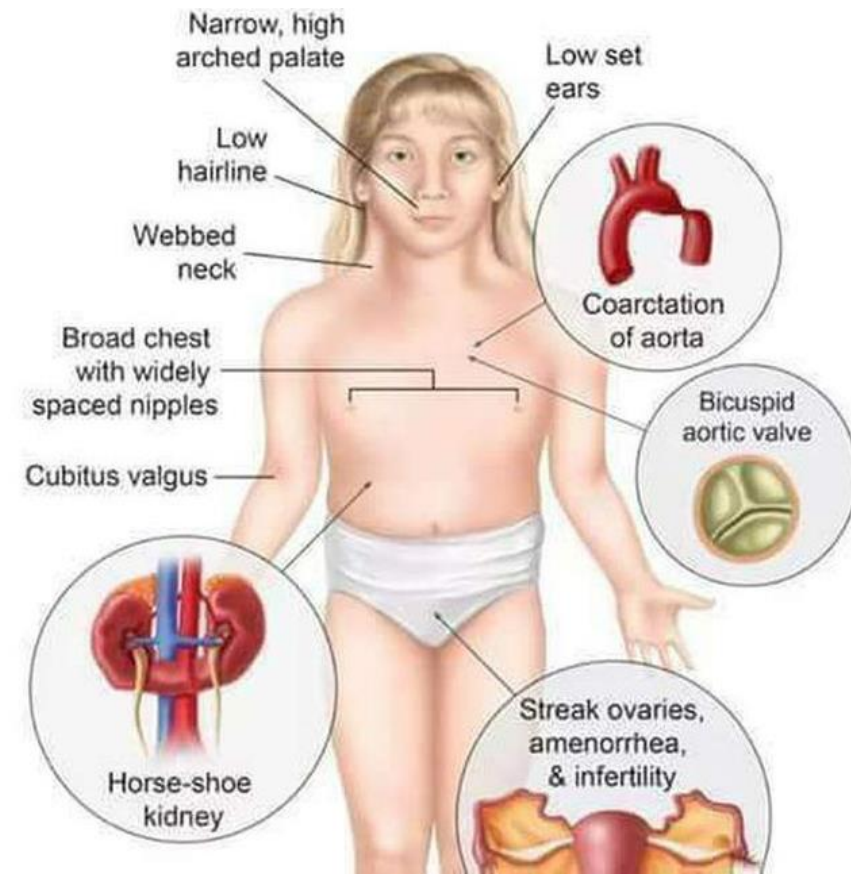
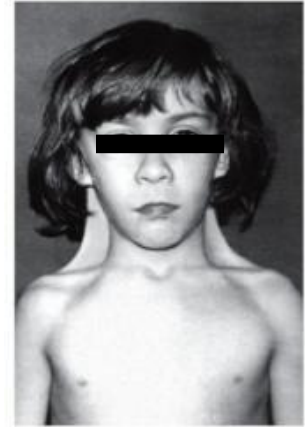
- nadpočetný chromozom X u muže
- tzv. gonozomální numerická aberace
- nondisjunkce během 1. či 2. části gametogeneze
- chybné rozdělení chromatid
- **příznaky:**
  - vysoký vzrůst, dlouhé končetiny
  - IQ většinou normální, ale mohou být poruchy učení či depresivní stavy
  - hypoplazie varlat, neplodnost, malý penis
  - gynekomastie
  - porucha růstu vousů

Patologické karyotypy

Turnerův syndrom (45, X)

- jediná kompletní monozomie, která není fatální
- charakteristické pro ženy
- absence chromozomu X nebo delece jeho části
- **příznaky:**
  - poruchy růstu, nedoslýchavost
  - gonadální dysgeneze
  - nepravidelný menstruační cyklus
  - štítovitý hrudník, nízká hranice vlasů
  - abnormality ušních boltců a nehtů
  - postranní kožní řasa na krku (*pterygium colli*)
  - koarktace aorty
  - IQ normální, ale snížené hodnoty neverbálního – percepčního IQ
  - problémy s krátkodobou pamětí

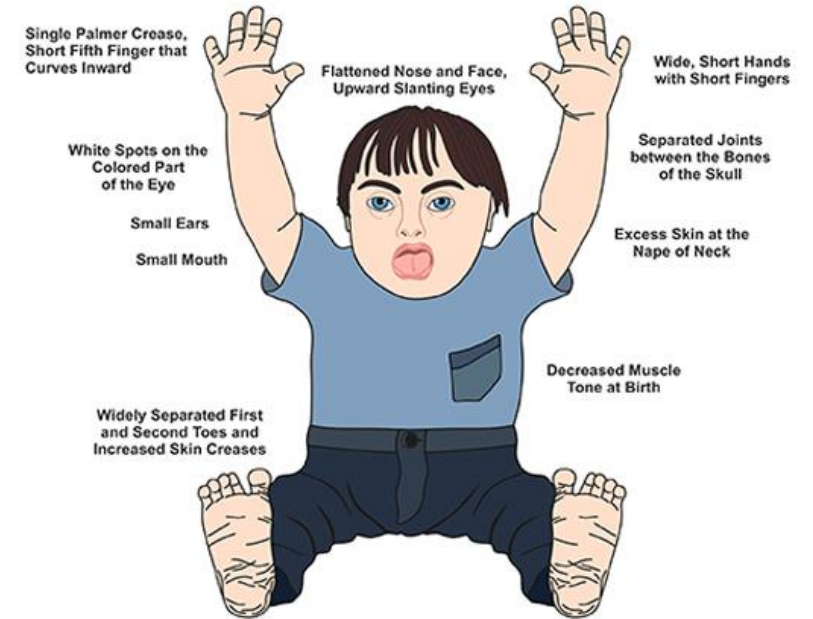

Patologické karyotypy

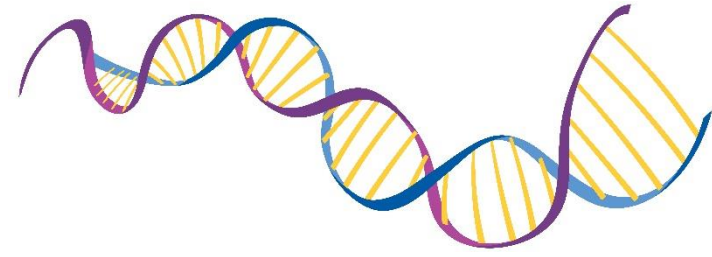
Downův syndrom (47, XX nebo XY + 21)

- trizomie 21. chromozomu
- 1:700
- příznaky:
  - epikantus, makroglosie
  - svalová hypotonie
  - mentální retardace
  - přidružené vývojové vady

DOWN SYNDROME PHYSICAL CHARACTERISTICS

Typy dědičnosti:

Monogenní dědičnost

- dědičnost podmíněná jedním genem

Polygenní a multifaktoriální dědičnost

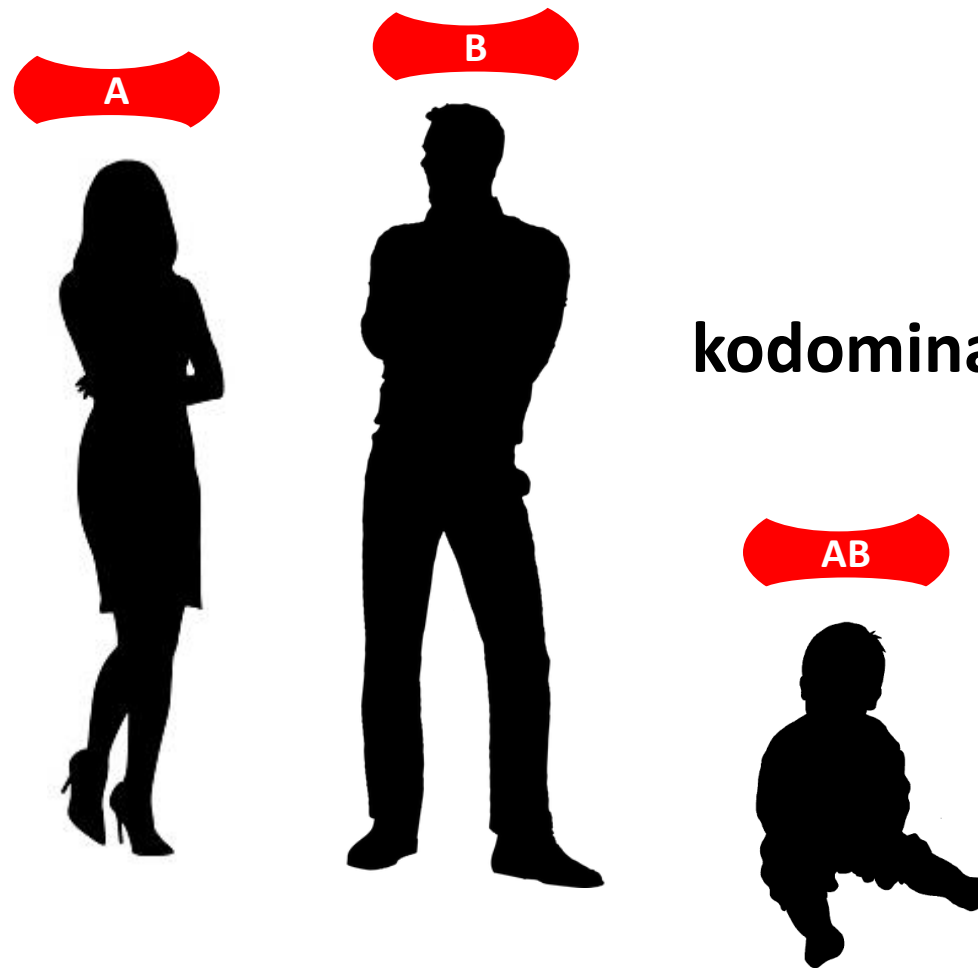
- dědičnost je podmíněna více geny (polygenní dědičnost)
- fenotyp může být ovlivněn i faktory z vnějšího prostředí (multifaktoriální dědičnost)

Monogenní dědičnost

úplná dominance

neúplná dominance

Monogenní dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomálně dominantní dědičnost (AD) x Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

Mitochondriální dědičnost

Monogenní dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomálně dominantní dědičnost (AD) x Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

Mitochondriální dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomální dominantní dědičnost (AD)

Aa x Aa

	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

75% pravděpodobnost narození postiženého potomka.

Aa x aa

	a	a
A	Aa	Aa
a	aa	aa

50% pravděpodobnost narození postiženého potomka.

Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Aa x Aa

	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

25% pravděpodobnost narození postiženého potomka.
2/3 zdravých potomků – přenašeči (Aa).

Aa x aa

	a	a
A	Aa	Aa
a	aa	aa

50% pravděpodobnost narození postiženého potomka.
Všichni zdraví potomci – přenašeči (Aa).

- achondroplasia, familiární hypercholesterolemie,
- Huntingtonova chorea, Marfanův syndrom
- neurofibromatóza, Osteogenesis imperfecta
- polydaktylie, polycystická choroba ledvin

- cystická fibróza, srpkovitá anemie, fenylketonurie

Mendelovy zákony

1. Zákon o uniformitě F1 generace

Křížíme homozygoty AA, aa

	A	A
a	Aa	Aa
a	Aa	Aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Mendelovy zákony

1. Zákon o uniformitě F1 generace

Křížíme homozygoty AA, aa

	A	A
a	Aa	Aa
a	Aa	Aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Vzniká jednotná generace potomků

Mendelovy zákony

1. Zákon o uniformitě F1 generace

Křížíme homozygoty AA, aa

	A	A
a	Aa	Aa
a	Aa	Aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Vzniká jednotná generace potomků

Genotyp = 1

Fenotyp = 1 (všichni potomci červení)

Genotyp je v tomto případě shodný s fenotypem

Mendelovy zákony

2. Zákon o segregaci alel v F2 generaci

Křížíme heterozygoty Aa, Aa

	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Mendelovy zákony

2. Zákon o segregaci alel v F2 generaci

Křížíme heterozygoty Aa, Aa

	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Potomstvo F2 generace je nestejnorodé. Došlo ke štěpení.

Mendelovy zákony

2. Zákon o segregaci alel v F2 generaci

Křížíme heterozygoty Aa, Aa

	A	a
A	AA	Aa
a	Aa	aa

AA – dominantní homozygot

aa – recesivní homozygot

Aa - heterozygot

Genotyp = AA x 2Aa x aa = 1:2:1

Fenotyp = 3:1 (červená:černé)

Genotyp je v tomto případě není shodný s fenotypem

Potomstvo F2 generace je nestejnorodé. Došlo ke štěpení.

Mendelovy zákony

3. Zákon o volné kombinovatelnosti alel

Křížíme AaBb x AaBb

	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	AaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb

A – hnědé oči
a – modré oči
B – hnědé vlasy
b – blond vlasy

Mendelovy zákony

3. Zákon o volné kombinovatelnosti alel

Křížíme AaBb x AaBb

	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	AaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb

A – hnědé oči
a – modré oči
B – hnědé vlasy
b – blond vlasy

Genotyp = 1AABB x 2AABb x 1AAbb x 2AaBB x 4AaBb x 2Aabb x 1aaBB x 2aaBb x 1aabb
= 1:2:1:2:4:2:1:2:1 (9 různých genotypů)

Fenotyp = 9:3:3:1 (4 různé fenotypy)
hnědé oči + hnědé vlasy 9x
hnědé oči + blond vlasy 3x
modré oči + černé vlasy 3x
modré oči + blond vlasy 1x

Mendelovy zákony

!Mendelovy zákony platí POUZE pro úplnou dominanci!

Monogenní dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomálně dominantní dědičnost (AD) x Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

Mitochondriální dědičnost

Monogenní dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomálně dominantní dědičnost (AD) x Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

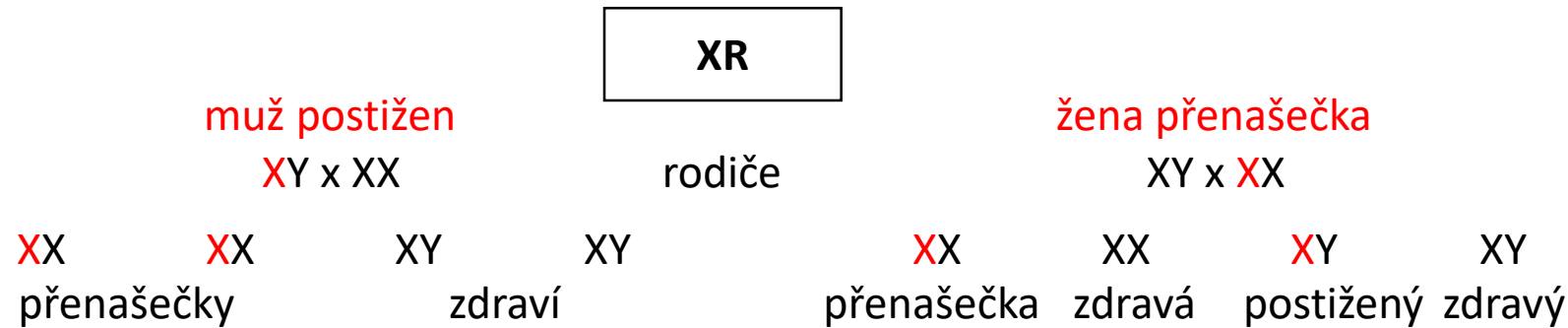
Mitochondriální dědičnost

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost

- muž (46, XY) – hemizygot
- žena (46, XX) – lyonizace
- **recesivně X-vázaná (XR)** – projeví se jen u mužů
- **dominantně X-vázaný (XD)** – projeví se u obou pohlaví

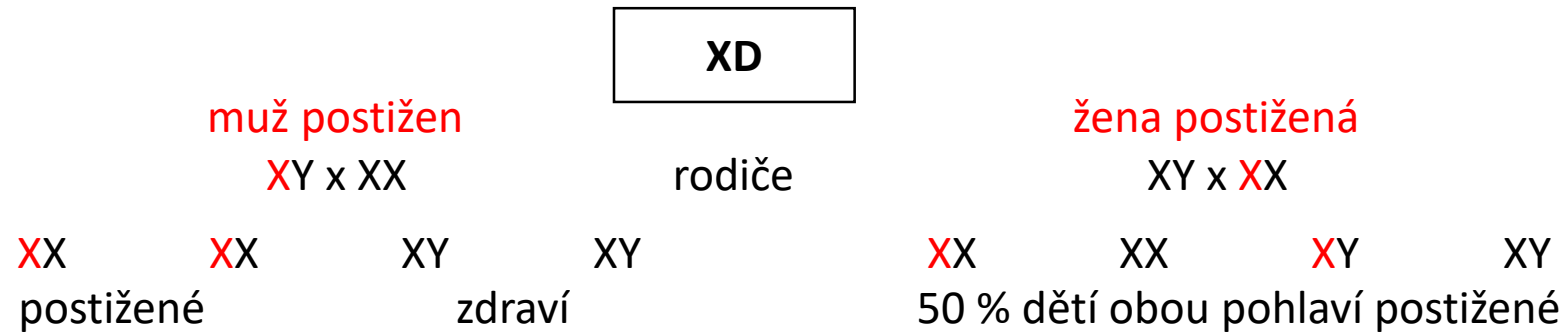
Y-vázaná dědičnost

- hemofilie A, B
- Duchennova a Beckerova dystrofie
- Daltonismus

Gonosomální dědičnost

X-vázaná dědičnost

- muž (46, XY) – hemizygot
- žena (46, XX) – lyonizace
- **recesivně X-vázaná (XR)** – projeví se jen u mužů
- **dominantně X-vázaný (XD)** – projeví se u obou pohlaví

Y-vázaná dědičnost

- vitamín-D rezistentní rachitis
- hypoplázie zubní skloviny

Gonosomální dědičnost

X-vázaná dědičnost

Y-vázaná dědičnost

- tzv. holandrická dědičnost
- přenos POUZE z otce na syna
- není zatím známo žádné onemocnění, které by se dalo označit jako Y-vázané
- chromozom Y – málo genů, nejkratší

Monogenní dědičnost

Autozomální dědičnost

Autozomálně dominantní dědičnost (AD) x Autozomálně recesivní dědičnost (AR)

Gonozomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

Mitochondriální dědičnost

Monogenní dědičnost

Autosomální dědičnost

Autosomálně dominantní dědičnost (AD) x Autosomálně recesivní dědičnost (AR)

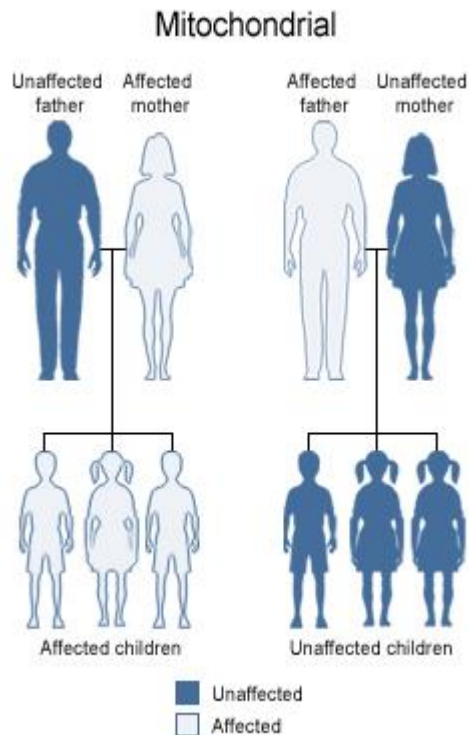
Gonosomální dědičnost

X-vázaná dědičnost x Y-vázaná dědičnost

Mitochondriální dědičnost

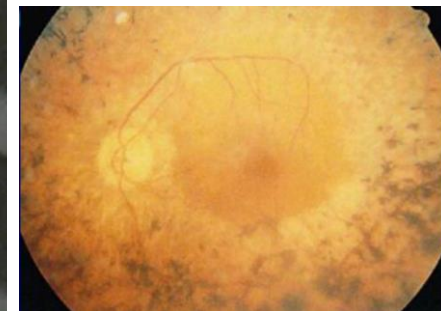
Mitochondriální / matroklinní dědičnost

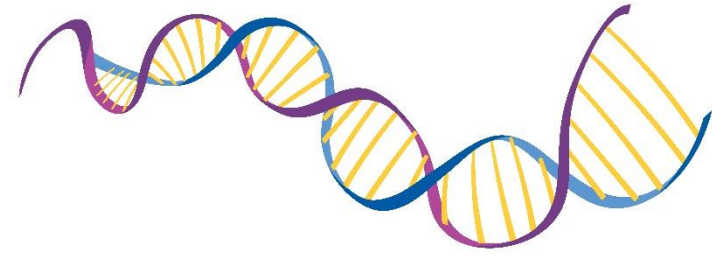
- mitochondrie – endosymbióza
- mtDNA
- mimojaderná dědičnost

U.S. National Library of Medicine

- např. **Kearns-Sayre syndrom** – progresivní externí oftalmoplegie, pigmentová degenerace sítnice a srdeční a cerebrální obtíže, unavený vzhled

Typy dědičnosti:

Monogenní dědičnost

- dědičnost podmíněná jedním genem

Polygenní a multifaktoriální dědičnost

- dědičnost je podmíněna více geny (polygenní dědičnost)
- fenotyp může být ovlivněn i faktory z vnějšího prostředí (multifaktoriální dědičnost)

Polygenní a multifaktoriální dědičnost

- dědičnost kvantitativních znaků, většinou měřitelné (např. výška)
- v případě chorob – představují alely daného genu zvýšenou predispozici pro rozvoj choroby
- **polygenní znak** -> vniká působením mnoha genů malého účinku
- **multifaktoriální znak** -> genetické + negenetické faktory
- aby se projevilo onemocnění, musí se dostat k určitému prahu + hraje roli i prostředí
- onemocnění se analyzují statisticky na úrovni celé populace

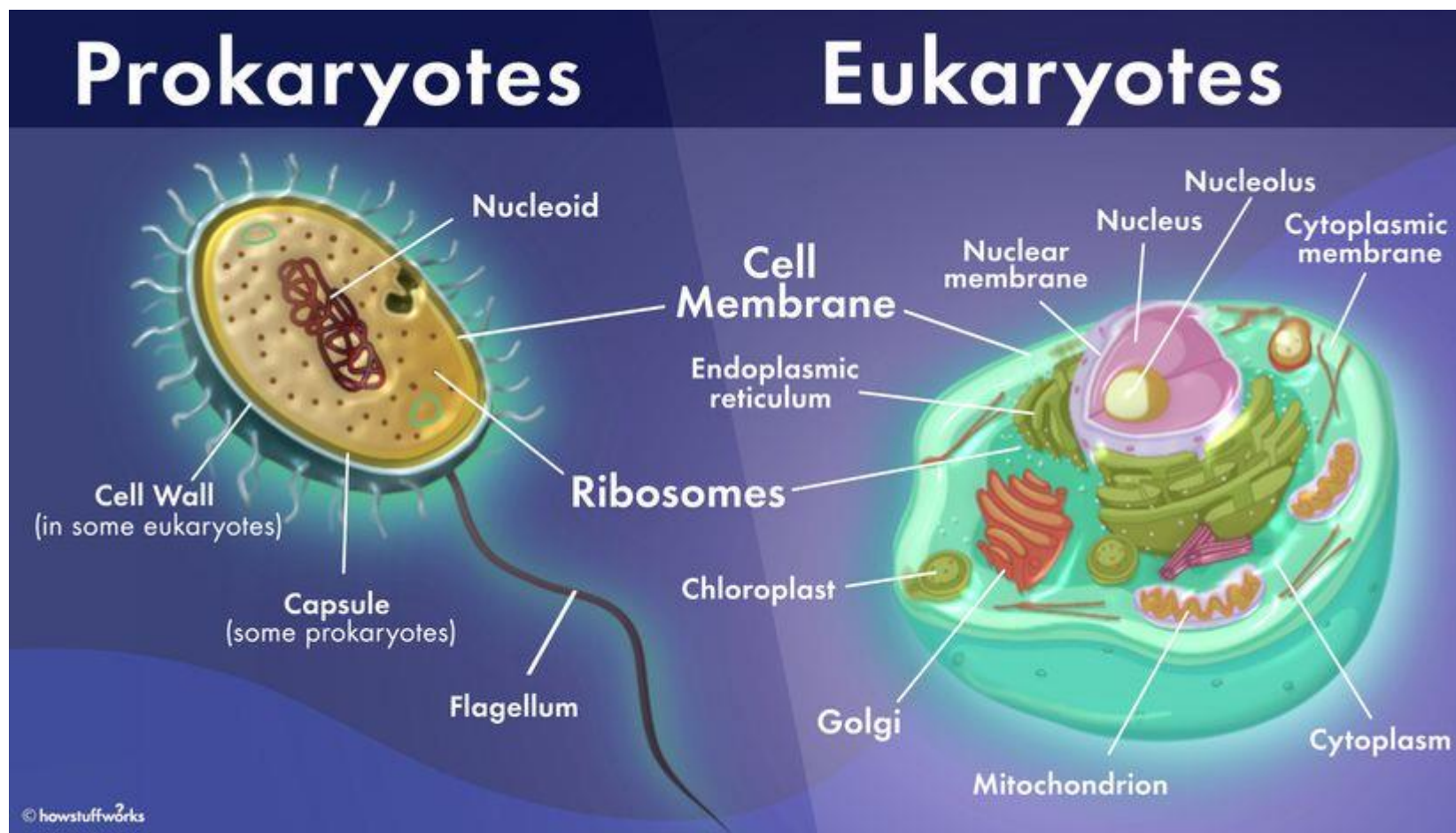

Úvod do stavby lidského těla

Mgr. Šárka Salavová

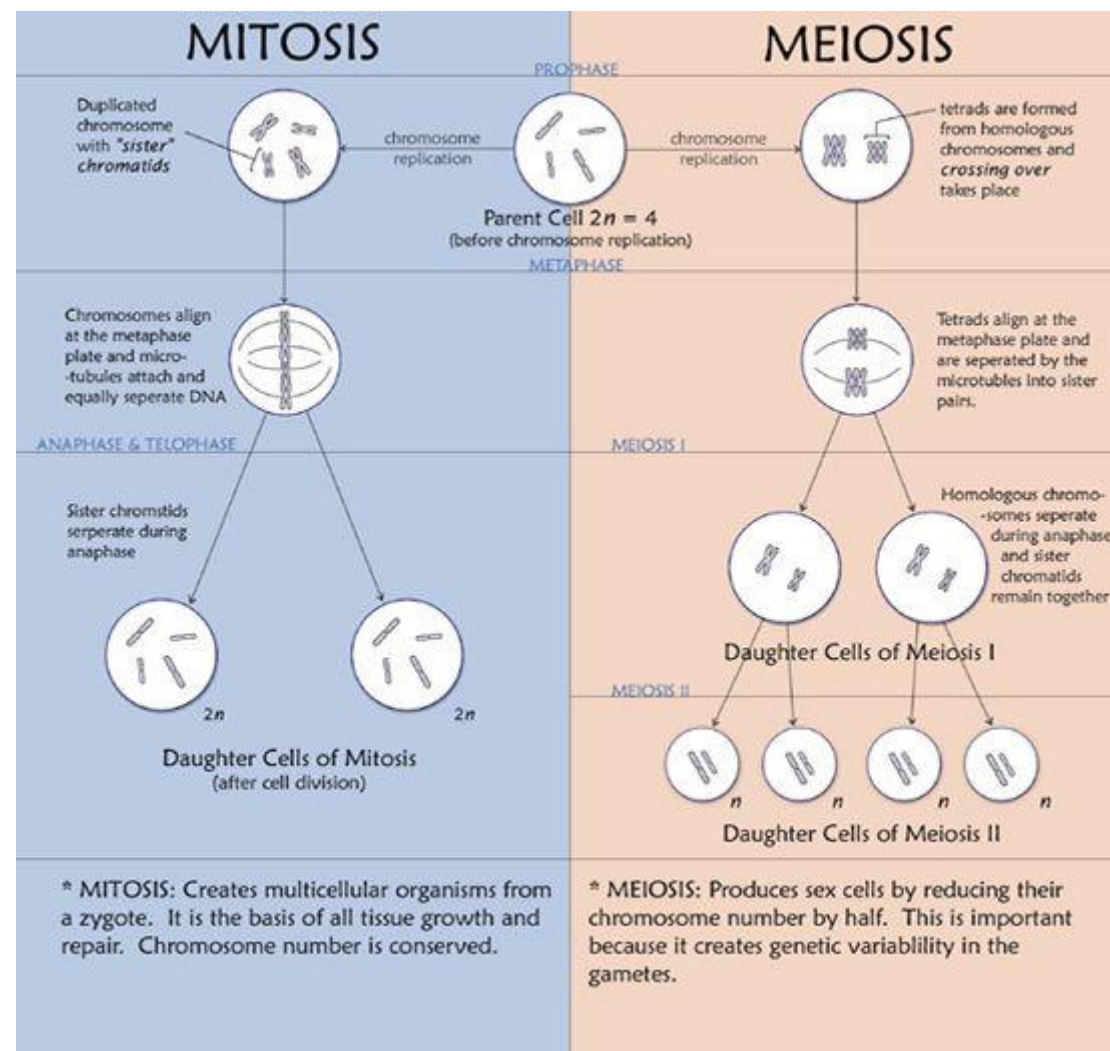
sarka.salavova@lfmotol.cuni.cz

Buňky

nauka o buňkách = **cytologie**

Mitóza a meióza

Histologie

= nauka o tkáních

tkáň: soubor morfologicky podobných buněk, které plní danou funkci

- 2 složky
  - buněčná složka
  - mezibuněčná složky

Tkáně

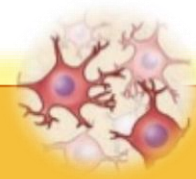
Epitel

Pojivo

Svalová tkáň

Nervová tkáň

- pokrývá povrch, tvoří výstelku dutých orgánů
- parenchym žláz
- neobsahuje cévy
- epitelové buňky sedí na bazální lamině
- **dělí se na:**
  - krycí
  - žlázový
  - speciální (neuroepitel)

plicní sklípky,
pohrudnice-pobřišnice,
endotel

jednovrstevný
dlaždicový epitel

žlázové vývody

jednovrstevný kubický
epitel

bez řasinek - žlučník,
intestinální trakt;
S řasinkami -
malé průdušky

jednovrstevný
cyklindrický epitel,
vpravo s řasinkami

s řasinkami - sliznice
nosu, hrtanu,
průdušnice, velkých
průdušek

vícevrstevný
cyklindrický epitel,
vpravo s řasinkami

močový měchýř,
močovod, ledvinová
pánvička

přechodný epitel

žlázy (vzácně)

vícevrstevný cyklindrický
epitel

dutina ústní, jícen,
hlasové vazy, pochva a
děložní branka

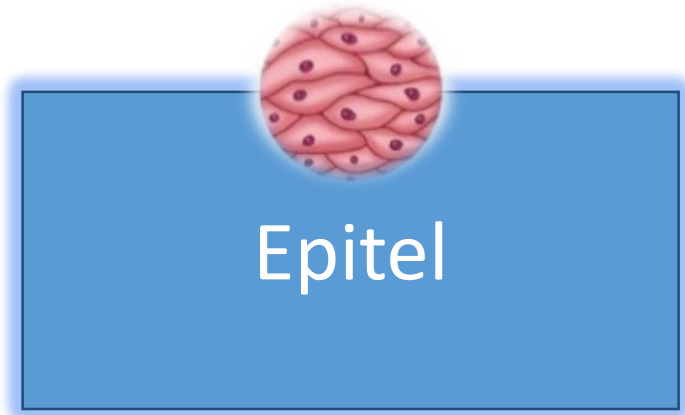

vícevrstevný nerohovatější
dlaždicový epitel

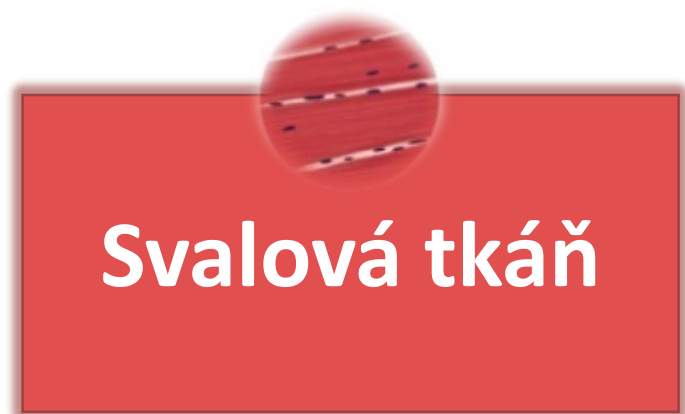
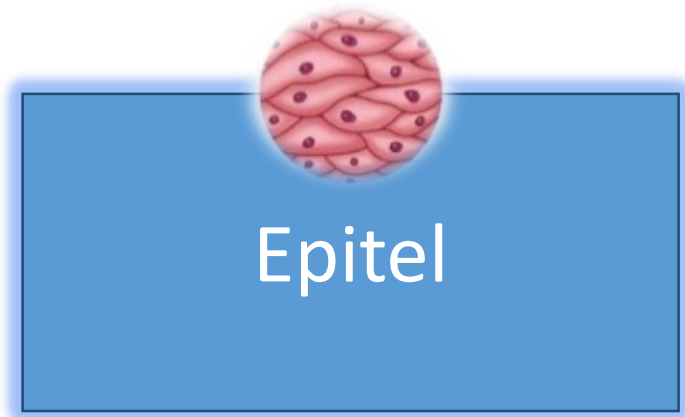
zvní kůže

vícevrstevný rohovatější
dlaždicový epitel

- vazivo
  - řídké kolagenní vazivo
  - husté kolagenní vazivo
- chrupavky
  - hyalinní: styčné plochy kloubů, růstové chrupavky, stěna průdušnice a průdušek
  - vazivová: v meziobratlových ploténkách a stydké sponě
  - elastická: ušní boltec, hrtanová příklopka
- kosti

- schopná kontrakce a relaxace
- tvoří pohyby organismu i jeho orgánů
- kosterní, srdeční a hladká svalovina

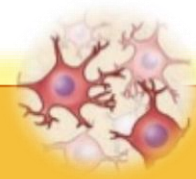
Epitel

Pojivo

Svalová tkáň

Nervová tkáň

- tvorba, šíření a modulace vzruchové aktivity
- řídí motoriku, senzitivitu, senzoriku, paměť, kognici, atd.
- neurony a neuroglie

Děkuji za pozornost!

A příště se můžete těšit na kosti...